

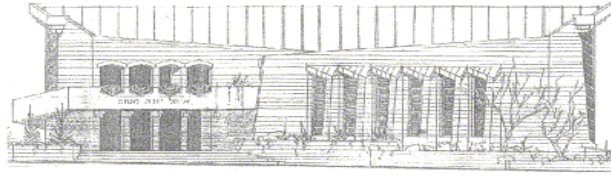
Ohel Yonah Menachem

Synagogue &
Community Center

Rabbi David Spektor

דוא"ל:

vaad@ohelyonah.com

אוהל יונה מנחם

בית כנסת
ומרכז קהילתי

הרב דוד ספקטור

אתר אינטרנט:

www.ohelyonah.com

שני ברי-מצוה במנין אחד ובהפטרה אחת

שו"ת עם הרב דוד אברהם ספקטור

שאלה:

שני נערי בר מצוה עולים לתורה במנין אחד ושניהם רוצים לקרוא את ההפטרה. מה עושים ?
האם אפשר לחלק את קריאת ההפטרה, באופן שכל אחד יקרא חצי הפטרה ?

תשובה:

א. אחד למפטיר והשני לעליה אחרת

מובא בביאור הלכה או"ח סי' קלו ד"ה בשבת ויו"ט: "ועתה נסדר החיובים שהסגן (הגבאי) מחוייב לצוות לקרותה קודם לאחרים: ...נער שנעשה בר מצוה באותה שבת.... ומה עושים כשיש שני ברי מצוה ורק עליה אחת פנויה ? "אם יש חיובים שוים יטילו גורל." לא מוזכר בהלכה שנער הבר מצוה יעלה למפטיר אלא לאחת העליות בלבד. מכל מקום כשיש ברי המצוה ירצו לעלות למפטיר, כיון שהם שוים, יטילו גורל ומי שזכה יעלה למפטיר והשני יעלה לעליה אחרת. אף שלא הוזכר במפורש שהבר-מצוה יעלה למפטיר, אפשר שלמדו את זה ממה שמובא בשלחן ערוך או"ח סי' רפ"ד, סע' ד: "קטן יכול להפטיר" וכל-שכן קטן שמלאו לו שלוש עשרה שנה ונעשה גדול, בר-מצוה.

ב. לחלק ההפטרה

אם לא רוצים שני ברי המצוה להטיל גורל או למחול אחד לשני אלא לחלק את קריאת ההפטרה, מה הדין בזה ? זה אוסר המשנה ברורה (סימן רפד ס"ק י) במפורש: "לא יהיה נקרא ההפטרה ע"י שנים דהיינו שאחד יקרא פסוק אחד והב' שותק עד שמסיים הפסוק ואח"כ קורא השני פסוק אחר כי המפטיר שקרא בתורה צריך שיקרא הוא לבד כל ההפטרה [עט"ז]." וכן פסק הרב בנימין זילבערבערג, אב"ד פיטסבורג בעמריקא בשו"ת משנת בנימין סי' יא: "אין עצה לקרוא שני בר מצות ולחלק הפטורה לשנים שכל אחד יקרא חצי הפטורה." וכן מביא שפסק בספר תשובה שלמה או"ח סי' ד' (שנדפס בתש"ה): "אין לקרוא שני נערים למפטיר." ונראה שדין זה נלמד ממצב בדיעבד שמובא בשלחן ערוך (רפד, ה): "אם נשתתק המפטיר באמצע ההפטרה, הבא לסיימה לא יתחיל ממקום שפסק הראשון אלא צריך לחזור להתחיל ממקום שהתחיל הראשון, כמו בספר תורה." לענין הברכה לפני קריאת התורה כתב השולחן ערוך (קמ, א): "הקורא בתורה ונשתתק, העומד יתחיל ממקום שהתחיל הראשון, ויברך בתחלה ובסוף ולהרמב"ם לא יברך בתחלה." הלכה למעשה פוסק המשנה ברורה (ס"ק ד): "וכתבו האחרונים דהעיקר כדעה הראשונה." אבל "דכשחוזר ומברך אינו חוזר לאמירת ברכו כי אם הברכה בלבד שהוא עיקר ברכת התורה."

ונראה שמקור השיטה הזו נמצאת בתלמוד הירושלמי, מסכת ברכות פרק ה', הלכה ג (דף מ. :):
א' ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא, ר' חייא בשם ר' יוחנן: היה קורא בתורה ונשתתק, זה שהוא עומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון. אם אמר את ממקום שפסק, הראשונים נתברכו לפניהן ולא נתברכו לאחריהן והאחרונים נתברכו לאחריהן ולא נתברכו לפניהן וכתביב: 'תורת ה' תמימה משיבת נפש', שתהא כולה תמימה.

ב' תני לא יהי שנים קורין בתורה... אמר ר' זעירא: מפני הברכה

ג' תני שנים קורין בתורה ואין שנים מפטירין בנביא

ד' אמר ר' עולא: קרויות בתורה ואין קרויות בנביא.

מסביר פני משה: "תני -תניא אידך דפליג על הברייתא דהתוספתא."

לפי הברייתא הראשונה שאם שנים קוראים בו זמנית בתורה לא יוצאים ידי חובה, מפני שלא שומעים קריאה ברורה, אבל לפי הברייתא השניה כן יוצאים ידי חובה בקריאת התורה כששנים קוראים ביחד (כמו מקהילה), אבל לא בקריאת ההפטר ששנים קוראים ביחד. ומסביר הפני משה את הטעם: "הואיל דקריאת התורה חובה עליהן, יהבי דעתייהו (נותנים דעתם) לשמוע אפילו שנים הקורין (אבל) בנביא שתקנו להפטר ואין חובה כל-כך עליהן, אין שנים קוראין, דלא יהבי דעתייהו (שלא נותנים דעתם) לשמוע מהם."

אמנם מהר"ש סיריליאנו מסביר באופן שהברייתא האחרונה לא חולק על הברייתא שלפניו אלא בעצם מתייחס לדברי ר' יוחנן בתחילת הסוגיה דלעיל:

"שנים קוראין בתורה, כדמפרש עולא: 'קריאות בתורה, שמפסיק זה ואחר קורא זה, מה שאין כן בנביא דאין מפטיר זה ומפסיק וחוזר ומפטיר זה אלא אחר הוא דגומרה."

לפי זה אסור לחלק את קריאת הפטרה לשנים, שאיפה שהראשון מפסיק להפטיר, ימשיך השני ויחלקו את ההפטרה למעשה לשנים אלא רק מותר שאחד יקרא את ההפטרה כולה כי תורת ה' תמימה.

ג. הצעות אחרות

גם נשאל בשאלה הזאת בשו"ת ציץ אליעזר חלק ו סימן לו: "בזמן האחרון הרשו להם הגבאים והקורא לקרוא לתורה (אם ישנם שני ברי - מצוה בשבת) פסוקי המפטיר פעמיים וקריאת ההפטרה פעמיים, כלומר: קוראים לבר מצוה הראשון למפטיר, ואחרי עלותו לתורה וברכותיו, קריאת פרשת ההפטר וברכותיה - חוזרים וקוראים את בר המצוה השני השני למפטיר וגם הוא עולה ומברך על התורה, קריאה, הפטרה וברכותיה, באופן שגם הקריאה וברכותיה וגם ההפטרה וברכותיה חוזרים ונשנים באותו ספר התורה ובאותו המקום. ונפש השואל בשאלתו: אם צודקים הגבאים ?

לאיסור משיב על כך הציץ אליעזר: "לומר שצודקים בכך הגבאים ודאי שאין לומר, לא נשמע על בכזאת פה בארץ...". והוא מביא 4 טעמים לאיסור להפטיר ולברך פעמיים ע"י שני ברי מצוה:

(א') **משום פגמא דס"ת ופגמא דראשונים**, דהרי לפני קריאת ההפטר בנביא צריכים לגלול הס"ת... וא"כ כשיבואו קעת בפעם שניה באותו המקום לפתוח מחדש הס"ת לקרות בה, יש בכך אי משום פגמא דס"ת **משום הנכנסים שלא ידעו שזאת אותה הס"ת שקראו מקודם ויחשבו שמצאו פגם בראשונה והוציאו אחרת**, ואי משום פגמא דצבור שיאמרו שלא יצאו בקריאה הראשונה.

(ב') ישנה שאלה של גורם ברכה שאינה צריכה, ויתר מכאן ברכות לבטלה.

(ג') מכיון שכבר גללו הס"ת והקהל כבר יצאו י"ח יש לדון דתו אסור לפתחה ולקרות בה משום פחות מעשרה וכ"ש משום יחיד.

(ד') משום טרחא דציבורא וכבודם.

"בדיעבד בשעת הדחק וכדי שלא להצית אש מחלוקת" מביא הציץ אליעזר 5 פתרונות לפי סדר עדיפות:

(א) להתחלק מראש לשתי כתות במקומות מיוחדים **ביהכ"נ ובעזרה**, וכל כת תקרא בתורה ותפטיר בפ"ע.

(ב) אפשרי שיתחלקו גם עבור קריאת ההפטר בלבד ולא איכפת אם במקום השני לא ימצא ספר תורה.

(ג) עשרה מאנשי ביהכ"נ יכוונו מראש, שלא לצאת בקריאת ההפטר וברכותיה ע"י קריאת הראשון... ויחזרו תו לשמוע הקריאה והברכות עם הבר מצוה השני.

(ד) וירצו דוקא שגם השני יברך ג"כ המפטיר בס"ת אפשר להתיר באין ברירה גם שיברך ויקראו גם המפטיר בס"ת ובתנאי שעשרה יכוונו שלא לצאת חובת הציבור בקריאת המפטיר.

(ה) אם לא ימצאו עשרה שירצו לכוון שלא לצאת בכ"ל אפשרי לקרוא ולברך גם עבור היחיד או היחידים **ובלבד שנמצאים עשרה** ושכבר שמעו הקריאה בס"ת... להסביר לבר מצוה הקורא השני שיכוון בפירוש שלא לצאת בקריאה של הראשון.

הצעות אלו של הציץ אליעזר דחה אותם הרה"ג הרב אביגדור נבנצאל שליט"א בספרי "ספר הגבאי" עמ' 235, הערה 17: "צריך עיון גדול לעניות דעתי."

ועוד מביא שם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ו סימן לו) 2 תשובות מרבנים אחרים בנדון:

א. **בספר משנת יעב"ץ** להרב יעקב בן ציון הכהן מענדעלסאן סי' י' נשאל מגבאי הקהלות בניארק בדיוק כנידון שאלתנו בשני נערים שנעשים בר מצוה בשבת אחד, והשיב להתיר לא מיבעיא שכשעשרה יכוונו **שלא לצאת אלא אפילו כשאין עשרה שיתכוונו שלא לצאת**, דיו"ט שלו הוא ואין לערבב שמחתו ובכדי למנוע קטטות ומרידות.

ב. **בספר אבני שהם** מהרב משה בנימין טאמאשאוו סי' א' השיב להתיר שיתחלקו לב' כתות שכל כת תקרא בפ"ע ההפטר.

לכתחילה מביא הציץ אליעזר 3 פתרונות מועדפים

[א] "שאחד מהם מחפש לו בית כנסת אחר, וזה לא כ"כ נורא.

[ב] או שמטילים גורל וכדומה והשני יקבל עליה אחרת ואין הדבר כ"כ לעיכובא שיקבל דוקא מפטיר, ויכול גם לקבל המפטיר בשבת האחרת,

[ג] העדיף מכולם הוא שיתחלקו מתחילה לשתי כתות ויקראו בשני מקומות "

מכל מקום אם שני ברי המצוה לא יסכימו להצעות אלו אלא רוצים בדווקא להיות ביחד במנין אחד ולחלק את ההפטר וברכותיה לשניהם ומה הדין ?

ד. אחד מברך ואחד מפטיר

לחלק ההפטרה עצמה אסור, אבל לחלק בין ברכות ההפטרה לקריאת ההפטרה עצמה זה מותר, כפי שהביא הרב בנימין אדלר (מו"ץ בירושלים) בספרו הלכות והליכות בר מצוה (פרק ו', הערה 36):
"אולי אפשר שאחד מהם יברך ברכות הפטרה והשני יקרא ההפטרה."
וזה נלמד ממצב בדיעבד אחר, כמובא ברמ"א (או"ח ס' רפד, סעי' ה): "ואם קראו למפטיר מי שאינו יודע לומר ההפטרה, יכול אחר לאומרה, אבל לכתחלה אסור לעשות כן."
וכותב על זה שם במשנה ברורה(רפד, ח): "בזמנינו שהמנהג בכמה מקומות לכתוב נביאים על קלף ובגלילה כס"ת וא"כ הקורא בנביא הוא מוציא כל הצבור כקריאת ס"ת ולכן אפילו לכתחלה מותר לקרות למפטיר אפילו מי שאינו יודע לקרות בנביא בעצמו **דהוא יאמר כל הברכות והש"ץ יקרא ההפטרה כמו שקורא בס"ת** [חיי אדם]."
נלענ"ד שבמצב שני נערי בר מצוה (ומשפחותיהם) **אוחזים** בהפטרה אחת, שיחלוקו בין הברכות לקריאת ההפטרה ואחד מהם, עדיף הנוולד ראשון, יקרא את ההפטרה והשני יקרא את ברכות ההפטרה לפניו ולאחריה. באופן כזה שניהם אמרו את ההפטרה וברכותיה ושלוש על ישראל.

לסיכום הלכה למעשה:

1. שני ברי מצוה במנין אחד, לכתחילה יטילו גורל ואחד יעלה למפטיר והשני יעלה בעליה אחרת.
2. בדיעבד אם לא הם מסכימים לזה, יאמר אחד ברכות המפטיר והשני יקרא את ההפטרה (אפשר הנוולד ראשון).
3. אסור לחלק את ההפטרה עצמה, באופן שכל אחד מברי המצוה יקרא חצי הפטרה.